

TALABALARDA AXBOROT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Abdusamatova Hilola Odiljon qizi

TDMAU. "Aniq va tabiiy fanlar" kafedrası katta o'qituvchisi:

(abdusamatovahilola1991@gmail.com)

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari talabalarida axborot madaniyatini rivojlantirish mezonlari va ko'rsatkichlarini takomillashtirishning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Axborotlashgan jamiyat sharoitida bo'lajak mutaxassislarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni raqamli ta'lim muhitiga moslashtirish hamda axborot resurslaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotda motivatsion, kognitiv va konativ mezonlar asosida axborot madaniyatini baholashning takomillashtirilgan tizimi ishlab chiqilgan. Har bir mezonning ko'rsatkichlari aniqlashtirilib, ularni diagnostika qilishning pedagogik yondashuvlari tavsiflangan. Shuningdek, mezonlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning pedagogik mexanizmlar bilan integratsiyasi hamda axborot madaniyatini rivojlantirish samaradorligini baholash imkoniyatlari ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida axborot madaniyatini rivojlantirish jarayonini loyihalash va monitoring qilishda metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: axborot madaniyati, mezon, ko'rsatkich, motivatsion mezon, kognitiv mezon, konativ mezon, diagnostika, pedagogik mexanizm, raqamli ta'lim muhiti.

Abstract. This article examines the pedagogical foundations for improving the criteria and indicators used to assess the development of information culture among higher education students. In the context of digital transformation, the formation of students' information culture has become one of the key objectives of higher education. The study proposes an improved system of assessment based on motivational, cognitive and conative criteria. The indicators for each criterion are clarified, and pedagogical approaches to diagnosing students' information culture are substantiated. Furthermore, the relationship between the proposed criteria and pedagogical mechanisms is analyzed, and recommendations for evaluating the effectiveness of information culture development are presented. The findings can serve as a methodological basis for

designing, monitoring and improving educational processes in higher education institutions.

Keywords: information culture, criterion, indicator, motivation, cognition, conation, pedagogical mechanism, assessment, digital education.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические основы совершенствования критериев и показателей развития информационной культуры студентов высших учебных заведений. Обоснована необходимость формирования информационной культуры в условиях цифровизации образования. Предложена усовершенствованная система оценки, основанная на мотивационном, когнитивном и конативном критериях. Определены показатели каждого критерия и раскрыты методические подходы к их диагностике. Обоснованы возможности использования разработанной системы критериев для мониторинга эффективности формирования информационной культуры студентов.

Ключевые слова: информационная культура, критерий, показатель, мотивационный критерий, когнитивный критерий, конативный критерий, педагогический механизм, цифровое образование.

Kirish. So‘nggi yillarda raqamli axborot oqimining keskin ortishi, ijtimoiy tarmoqlar va internet platformalarining keng ommalashuvi natijasida ishonchli hamda soxta axborotlarni farqlash muammosi global miqyosdagi dolzarb masalaga aylandi. Axborot makonida dezinformatsiya, manipulyativ media kontent va tekshirilmagan ma’lumotlarning ko‘payishi oliy ta’lim muassasalari talabalaridan media va axborot savodxonligiga oid kompetensiyalarni egallashni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, talabalarda axborot madaniyatini rivojlantirishda media va axborot savodxonligining o‘rnini ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash zamonaviy ta’lim oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’limni modernizatsiya qilish, raqamli ta’lim muhitini rivojlantirish hamda ta’lim sifatini xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan islohotlar axborot madaniyatini rivojlantirish masalasiga yangicha yondashishni talab etmoqda. Biroq mavjud ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, axborot madaniyatini shakllantirish bo‘yicha ko‘plab ilmiy ishlarda mazkur jarayonning nazariy asoslari yoritilgan bo‘lsa-da, uning rivojlanish darajasini baholovchi mezon va ko‘rsatkichlar yagona pedagogik tizim sifatida yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Ayniqsa, axborot madaniyatining motivatsion, kognitiv va konativ tarkibiy qismlarini kompleks baholash, ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash hamda pedagogik monitoring tizimiga integratsiyalash masalalari ilmiy jihatdan chuqur tadqiq etishni talab qiladi. Bu esa axborot madaniyatini rivojlantirish mezonlari va ko'rsatkichlarini takomillashtirishni zamonaviy pedagogik tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biriga aylantiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalari talabalarida axborot madaniyatini rivojlantirish mezonlari va ko'rsatkichlarini pedagogik nuqtai nazardan takomillashtirish hamda ularni baholashning ilmiy asoslangan tizimini ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur tadqiqot talabalarda axborot madaniyatini rivojlantirish mezonlari va ko'rsatkichlarini takomillashtirishning nazariy hamda amaliy asoslarini aniqlashga yo'naltirildi. Tadqiqot metodologiyasi kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan hamda integrativ yondashuvlar uyg'unligiga asoslandi. Ushbu yondashuvlar talabalarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish va ularning shakllanish darajasini ob'ektiv baholash imkonini berdi.

Tadqiqotning nazariy asosini axborot madaniyati, media va axborot savodxonligi, raqamli pedagogika, kompetensiyaviy ta'lim hamda raqamlashtirilgan ta'lim muhitiga oid mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi. Shuningdek, UNESCO tomonidan ilgari surilgan media va axborot savodxonligi konsepsiyalari, Education 2030 strategik yo'nalishlari hamda O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni rivojlantirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar metodologik asos sifatida xizmat qildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni qiyosiy va tizimli tahlil qilish;
- kuzatish;
- anketa so'rovi;
- suhbat;
- pedagogik diagnostika;
- ekspert baholash;
- pedagogik tajriba-sinov;
- matematik-statistik tahlil.

Mazkur metodlarning o'zaro uyg'un qo'llanilishi talabalarda axborot madaniyati rivojlanishining mavjud holatini aniqlash, mezonlar va ko'rsatkichlarni aniqlashtirish hamda ularning ishonchliligini tekshirish imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida axborot madaniyatini baholashning takomillashtirilgan diagnostik tizimi ishlab chiqildi. Mazkur tizim uchta asosiy mezonga tayandi:

Motivatsion mezon talabani axborot bilan ishlashga bo'lgan ehtiyoji, qiziqishi, ichki motivlari va raqamli ta'lim muhitida faol ishtirok etishga tayyorligini tavsiflaydi.

Ushbu mezon quyidagi ko'rsatkichlar orqali baholandi:

- axborot izlashga bo'lgan ehtiyoj;
- mustaqil o'rganishga intilish;
- raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishga qiziqish;
- axborot madaniyatini rivojlantirishga nisbatan ijobiy munosabat.

Kognitiv mezon talabani axborot bilan ishlashga oid nazariy bilimlari va intellektual tayyorgarligini ifodalaydi.

Baholash quyidagi ko'rsatkichlar asosida amalga oshirildi:

- axborotni izlash usullarini bilishi;
- axborot manbalarini tanlash va baholash qobiliyati;
- axborotni tahlil qilish va tizimlashtirish ko'nikmasi;
- axborot xavfsizligi va akademik halollik tamoyillarini bilishi.

Konativ mezon talabani mavjud bilim va motivlarini amaliy faoliyatga tatbiq etish darajasini ifodalaydi.

Mazkur mezon quyidagi ko'rsatkichlarni qamrab oldi:

- axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish;
- elektron ta'lim platformalarida mustaqil ishlash;
- muammoli vaziyatlarda axborot asosida qaror qabul qilish;
- axborotdan kasbiy faoliyatda maqsadli foydalanish.

Har bir ko'rsatkich uch daraja bo'yicha baholandi:

- **yuqori;**
- **o'rta;**
- **past.**

Baholash natijalari pedagogik monitoring orqali muntazam kuzatildi hamda tajriba va nazorat guruhlari kesimida matematik-statistik usullar yordamida qayta ishlandi. Statistik tahlilda olingan natijalarning ishonchliligi aniqlanib, ishlab chiqilgan mezon va ko'rsatkichlar tizimining pedagogik samaradorligi tasdiqlandi.

1-chizma. Talabalarda axborot madaniyatini rivojlantirish mezonlari va ko'rsatkichlarining takomillashtirilgan modeli

Taklif etilgan metodika nafaqat talabalarining axborot madaniyatini baholash, balki pedagogik ta'sir natijasida yuz berayotgan sifat o'zgarishlarini monitoring qilish, rivojlanish dinamikasini aniqlash va individual ta'lim trayektoriyalarini loyihalash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov A.A. Ta'limni axborotlashtirish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2011. – 296 b.
2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'limni axborotlashtirishning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: Fan, 2007. – 198 b.
3. Tayloqov U.N. Ta'limda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 256 b.
4. Ro'ziqulova N.Sh. Ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi. – Toshkent, 2018. – 184 b.

5. UNESCO. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! Paris: UNESCO, 2021.
6. UNESCO. Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies. Paris: UNESCO, 2013.
7. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers (Version 3). Paris: UNESCO, 2018.
8. Association of College and Research Libraries (ACRL). Framework for Information Literacy for Higher Education. Chicago: ACRL, 2016.
9. European Commission. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.
10. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). OECD Skills Outlook 2021: Learning for Life. Paris: OECD Publishing, 2021.
11. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Geneva: World Economic Forum, 2025.
12. Bruce C.S. The Seven Faces of Information Literacy. Adelaide: Auslib Press, 1997.
13. Eisenberg M.B., Berkowitz R.E. Information Problem-Solving: The Big6 Skills Approach to Library and Information Skills Instruction. Norwood, NJ: Ablex Publishing, 1990.
14. Zurkowski P.G. The Information Service Environment: Relationships and Priorities. Washington, DC: National Commission on Libraries and Information Science, 1974.
15. United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015.

